

Pedagogia experimentală – reacție la pedagogia clasică. La începutul secolului 20 se dezvoltă pedagogia experimentală. În linii mari o reprezintă Alfred Binet, Ernst Meumann, August Lay și Ellen Key.

Alfred Binet (1857-1911)

Întreaga viziune pedagogică a lui Binet se bazează pe următoarele două principii: a) *pedagogia trebuie să aibă ca preliminar o studiere în profunzime a psihologiei individuale* și b) *diferențele individuale sunt mai puternice pentru procesele superioare decât pentru procesele inferioare*. Ne asemănăm cu alții prin trebuințele fundamentale, dar ne deosebim în mod esențial prin căutările și posibilitățile psihice superioare.

Pedagogia nouă, cea a timpului său, este definită în raport cu cea tradițională, prin asocierea acesteia cu o metodologie inedită: observarea și experimentul științific. De altfel, Binet este primul teoretician care fundamentează domeniul pedagogiei experimentale. Teoria despre educație trebuie să devină o disciplină riguroasă, a cărei fundamentare se va sprijini pe metode științifice. Cu Binet se produce o ruptură epistemologică: este primul teoretician care refuză tradiția intuiționistă și literară în domeniul pedagogiei. Pedagogia este mai întâi o pedotehnie, o știință despre tehnica creșterii copiilor, formată pe temeiul psihologiei infantile. Pedagogia de tip experimental își va propune să ajungă la o autonomie față de psihologie: ea apare ca o aplicare a psihologiei infantile la educație, și nu ca un efect direct al întrebuirii experimentului. În lucrarea dedicată inteligenței, avansează o serie de probe și tehnici speciale care au drept scop măsurarea unor funcții psihice. Cea mai interesantă tehnică este celebra scară metrică a inteligenței. Aceasta se prezintă ca fiind formată dintr-o serie de probe corespunzătoare fiecărei vârste; vârsta mentală este proporțională cu numărul rezolvărilor corecte la o probă dată.

Noțiunea de vârstă mentală, introdusă de Binet, este completată cu o altă, cea de cotă sau coeficient al inteligenței (sintagma îi aparține lui W. Stern), care se prezintă ca un raport între vârsta mentală și vârsta cronologică, rezultatul fiind înmulțit cu 100.

Ca și alți pedagogi ai timpului său, Binet crede că educația este o pregătire pentru existența de toate zilele, iar validitatea acestei pregătiri poate și trebuie să fie măsurată. Cu alte cuvinte, chiar și efectele educației suportă o anumită cuantificare. În acest sens, pedagogul francez avansează un nou concept, cel de eficiență a învățământului, ce poate fi determinată cu ajutorul unor probe standard pentru o clasă. Prin tehnica propusă, se înregistrează progresul elevilor, se facilitează depistarea copiilor deficienți, se constată eficacitatea unor procedee sau metode didactice, se apreciază valoarea unui cadru didactic. În perspectiva educării inteligenței, Binet avansează exerciții de ortopedie mentală, respectiv de creștere a capacității de operare pe plan intelectual.

Ernst Meumann (1862-1915)

Nu este de acord cu pedagogia tradițională, criticând-o pentru caracterul speculativ, dimensiunea abstractă și lipsa unei fundamentări empirice. Militează pentru o pedagogie “de teren”, puternic susținută de fapte, observații și experimente științifice. Chiar dacă pedagogia își însușește și date specifice altor discipline, ea reprezintă o știință autonomă, fiind un fel de psihologie aplicată, contextualizată la specificul proceselor educative. Față de experimentul psihologic, cel pedagogic își propune să valideze metode didactice sau materiale utilizate în predare. Fundamentându-și discursul pe o bază faptică, pedagogia ar putea progresa mai rapid și ar dobândi o altă valoare în ochii educatorilor sau specialiștilor. Pedagogia să nu părăsească binomul educator-educat și nu vizează un spațiu mai larg cum ar fi grupul școlar sau corelația dintre faptul pedagogic și determinările lui sociale sau materiale. De altfel, el crede că nu toate problemele specifice pedagogiei pot fi supuse experimentării. Problematika finalităților educației rămâne pe mai departe o constantă a filosofiei educației. Pedagogia experimentală ar putea valida corelativitatea acestor finalități cu legile generale de dezvoltare a copiilor sau ar putea să stabilească cele mai bune căi de realizare a acestora. Pedagogia orientată experimental este necesară ori de câte ori:

- a) avem de-a face cu o latură obiectivă în educație, accesibilă cercetării empirice;
- b) problemele din acest sistem trebuie orientate într-o formă oarecare după obiectul educației: tineretul.

Experimentul devine o observație perfectă, deosebindu-se de simpla observare prin aceea că el provoacă fenomenul ce urmează a fi cercetat și nu așteptată ca aceasta să se deruleze de la sine.

În lucrarea *Prelegeri introductive în pedagogia experimentală* și bazele ei psihologice, Meumann invocă marile teme ale pedagogiei experimentale, în felul următor: la tema despre “Scopul educației”, aceasta să se studieze

dintr-un dublu punct de vedere: a) al conformității și adaptării la evoluția tânărului și b) după raportul lui cu structura spirituală a tânărului, care oferă condițiile de realizare.

La capitolul “Obiectul educației” e nevoie să se cerceteze copilul după evoluția sa psihofizică și după varietățile individuale. Meumann recomandă, de asemenea, să se examineze educația ca activitate în vederea adaptării ei la elev, la evoluția, la individualitatea și munca lui (“Metodica și tehnica educației”). E necesar să se examineze “Mijloacele și materialele” de educație dintr-un dublu punct de vedere: a) al adaptării lor la școlar și al stadiilor lui de evoluție și b) în vederea conformării lor cu scopurile de realizat.

Școlile și organizarea lor trebuie să dobândească o întemeiere psihologică atât din punctul de vedere al evoluției, cât și din acela al îngrijirii și igienei tineretului și al condițiilor de muncă al educatorului. Meumann mai propune ca “ultima cercetare” - studiul profesorului din punctul de vedere al activității.

Dacă vom formula, pe temeiul acestor indicații, o judecată valorică asupra modului cum E.Meumann a conceput pedagogia experimentală, trebuie să recunoaștem că el n-a considerat-o ca o parte sau capitol, ci ca baza întregii pedagogii, ca știință empirică sintetică despre copil, educație și profesor.

Wilhelm August Lay (1862-1926)

Lay este creatorul noțiunii de pedagogie experimentală și al unei didactici experimentale speciale. În opinia sa, știința educației trebuie să se întemeieze pe cunoașterea copilului, cunoaștere la care se ajunge prin examinarea exactă a comportamentului în raport cu scopurile pedagogiei. Educația înseamnă efort conștient, este o coordonare a dezvoltării corpului și spiritului în concordanță cu științele normative, este conducere normativă a evoluției. Copilul trebuie studiat din cel puțin două puncte de vedere:

- a) pentru surprinderea factorilor educației (factori individuali, naturali și sociali);
- b) pentru cunoașterea rezultatelor ei (proprietăți și aptitudini corporale, deprinderi de observare, de creație).

Lay se dedică și studiului scopului educației. El discernе un scop suprem, cu un ideal final al educației.

Ellen Key (1849-1926)

În 1900, Ellen Key – cunoscută mai ales ca scriitoare avea să publice o carte, emblematică pentru sec.XX, intitulată sugestiv *Secolul copilului*. Criticele adresate învățământului tradițional sunt următoarele: tendința de sufocare a copilului, de formare a unor oameni care aspirau să semene între ei și în loc să se diferențieze, dispuși să perpetueze vechiul fără al-l amenda sau înlocui. Ar trebui să vină un potop peste pedagogie, iar “corabia lui Noe” ar trebui să păstreze numai pedagogi dragi inimii scriitoarei suedeze: Montaigne, Rousseau, Spencer și literatura nouă de psihologie infantilă. Ea se ridică împotriva tendinței de socializare excesivă, contrapunându-i, în schimb, un soi de individualism clădit pe respectarea libertății copilului. “Atât timp cât mama și tata nu-și vor pleca fruntea în țărână în fața măreției copilului – ne atenționează Ellen Key -, atât timp cât vor înțelege că vorba “copil” nu este decât o altă expresie pentru ideea de “majestate”, atât timp cât nu vor simți că în brațele lor doarme viitorul însuși, sub înfățișarea copilului, că la picioarele lui se joacă istoria, nu-și vor da seama că au tot atât de puțin dreptul și puterea de a dicta legi acestei noi ființe pe cât n-au puterea și nici dreptul de a impune legi în mersul aștrilor.” (Key, 1978, p. 72).

Autoarea suedeză ne încintă la o organizare a mediului copilului astfel încât să permită manifestarea liberă, ocrotindu-l totodată de influențe dăunătoare. Până la vârsta de 15 ani, preferă educația în familie. Apoi, totul trebuie aranjat astfel încât elevul să învețe singur. Rolul adultului se referă la organizarea mediului care să permită manifestarea liberă, ocrotindu-l de influențe dăunătoare. Ellen Key nu renunță la orice fel de îngrijire; copilul trebuie să învețe să se supună legilor vieții și obișnuințelor care nu contravin legilor naturii. Bunul educator însă un va da niciodată un ordin pentru care să nu aibă un temei important. Chiar dacă un copil nu-i convins de acest lucru, el tot trebuie să asculte și dacă întreabă pentru ce, răspunsul este foarte simplu: pentru că toți, chiar și persoanele mature trebuie să asculte de ceea ce este drept și să se plece în fața necesității. Nu este de acord cu educația religioasă din două motive: pentru că religia este în contradicție cu alte discipline predate și pentru că aceasta cultivă ipocrizia, în loc să conducă la o veritabilă formare morală.

Ellen Key vizează la o școală pentru toți, în sensul că se va face educație tuturor, dar după un plan special destinat fiecărui individ. Scopul școlii trebuie să fie activarea evoluției vieții spre forme mereu superioare, printr-o forță tot mai mare, printr-o luptă neîncetată împotriva tuturor influențelor dăunătoare. Un astfel de învățământ va propune mai multe materii de studiu, dar nu le va impune, fiecare elev urmând să aleagă ce dorește; nu va avea clase ci școli utilizate cu materialul pentru studierea anumitor teme; nu se vor da note și nici nu vor exista examene; această școală va dispune de grădină, legătorie de cărți, ateliere de tâmplărie, spațiu de joacă; totul este dispus astfel încât copilul să descopere singur. Regimul autoritar, bazat pe constrângere și

pedepse, este repudiat în favoarea unui climat de libertate și iubire, pentru dezvoltarea forțelor inepuizabile ale copilului.

Pedagogia clasică

Ideile pedagogice fundamentate în secolul XVII au fost dezvoltate în continuare de alți reprezentanți ai gândirii pedagogice: John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Jonann Pestalozzi, Constantin Dimitrevici Ușinski, care au fundamentat pedagogia clasică.

John Locke (1632-1704). După Locke, omul este o ființă educabilă: copilul vine pe lume cu rațiune, dar eficiența ei se împlinește în exercițiul educativ. Aptitudinile naturale ale copilului trebuie dezvoltate în sensul dezvoltării lor, și nu prin impunerea cu forța a unor calități care nu aparțin subiectului în cauză.

Cunoscând din interior caracterul scolastic al învățământului, Locke realizează o critică serioasă la adresa educației medievale, acuzată de artificialitate. Filozoful englez propune un sistem de învățământ adecvat intereselor și dezvoltării vieții socioproductive. Locke propune formarea gentlemanului, a individului demn și cu maniere elegante, care să conducă treburile în mod rațional și cu folos. Propune formarea valorilor: virtute, înțelepciune, bună educație și instrucție. Trei tipuri de educație sunt necesare pentru realizarea acestor valori: educația fizică, educația morală, educația intelectuală.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). Lucrarea fundamentală în care se structurează ideile sale pedagogice este "Emil, sau despre educație". Rousseau a preconizat pedagogia nonviolentă-educația liberă și firească a copilului, idee, care mai târziu a fost susținută de către Ellen Key (1849-1926) și pedagogul rus Lev Tolstoi (1829-1910). Romanul pedagogic "Emil, sau despre educație" prezintă sistemul de educație preconizat de Rousseau, în care copilul (Emil) avea să învețe în aer liber, într-un mediu izolat de societate, prin contactul direct cu obiectele și fenomenele. Rousseau consideră că scopul educației constă în formarea unui om sănătos, armonios dezvoltat din punct de vedere fizic, pe deplin racordat la existența proximală, lipsit de artificialitate, un om al unui raport echilibrat între rațional și sufletească. Pentru aceasta, este nevoie să-l scoatem pe Emil din societatea vicioasă și să-l trimitem la țară, într-un mediu natural.

Rousseau spre deosebire de alți gânditori concepe educația ca acțiune de simplă asistare a celui educat, acesta având o libertate absolută de mișcare. Educația din primii doi ani de vârstă a copilului (0-2) va fi centrată pe îngrijirea fizică a copilului, printr-o bună alăptare făcută de mamă, băi reci, îmbrăcăminte ușoară, jucării naturale. Copilul nu se înfașă, se lasă liber. Între 2 și 12 ani educația se centrează pe dezvoltarea fizică, ce contribuie la însușirea primelor repere morale, dar accentul se pune pe educația simțurilor. Marea carte a naturii este sursa de cunoștințe dobândite de către Emil. Vârsta dată Rousseau o numește somnul rațiunii, având în vedere că totul trebuie să se petreacă liber, fără constrângere, la momentul oportun.

Educația cuprinsă între 12 și 15 ani este centrată pe formarea intelectuală, pe instrucția propriu-zisă, rațiunea se trezește la viață. Are loc cunoașterea nemijlocită a procedurilor și fenomenelor, formarea moralității și a conștiinței. Educația efectuată între 15 și 20 ani va avea o dominantă morală. Odată cu manifestarea pasiunilor, omul începe o viață nouă. De la 18 ani Emil poate fi încadrat în mediul social, fiind pregătit pentru el.

Johann Heinrick Pestalozzi (1746-1827), pedagog elvețian a elaborat sistemul său de gândire pedagogică întemeiat pe observare, reflecție pedagogică și experimentare practică. Ocupându-se de organizarea învățământului elementar, el a promovat îmbinarea armonioasă dintre munca productivă și instruirea (instrucția). După Pestalozzi, omul parcurge trei vârste:

1. vârsta naturală, când sunt dominante relațiile sincere, nevinovate;
2. vârsta socială, relațiile dintre oameni fiind bazate pe constrângere;
3. vârsta morală, ce se întemeiază pe tăria morală și autodeterminare.

În concepția sa trei forțe stau la temelia naturii umane: puterea intelectuală, cea morală și cea fizică. Puterea intelectuală îl determină pe om să afle adevăruri: puterea morală îl determină să fie demn; puterea fizică îi dă posibilitatea să muncească și să acționeze. Pestalozzi a elaborat două principii importante cu caracter metodologic: caracterul educativ al instruirii; caracterul dezvoltativ-formativ al procesului de învățământ.

Constantin Dimitrevici Ușinski (1824-1871). Pedagogul rus crede că educația nu se poate derula la întâmplare, iar pedagogul nu este un executant mecanic al diferitelor reguli sau rețete pedagogice. Educația este chemată să perfecțeze condiția umană, acest proces este de mare importanță. Ușinski determină legătura strânsă dintre

teoria și practica pedagogică. Pedagogul rus propune un sistem educațional, care are la bază așa principii: legătura teoriei cu practica educației; caracterul științific al învățământului; instruirea la momentul oportun; caracterul conștient și activ; principiul ilustrativității ș.a.

Gândirea pedagogică

Erasmus din Rotterdam (1467-1536)

Educarea tineretului este totuna cu educarea omului, în optica marelui umanist. Devenirea maturului depinde de calitatea formării în anii tinereții. „Omul nu se naște om, ci devine”, declară Erasmus în *„Despre creșterea copiilor”*. Omul, prin rațiunea pe care Dumnezeu i-a dăruit-o prin creație, poate să-și amelioreze natura sa primitivă, cu condiția ca educația să fie liberală, adică să se sprijine pe liberul arbitru al omului.

Gânditorul avansează numeroase sugestii pedagogice referitoare la unitatea dintre corp și suflet, dintre fiziologie și psihologie, revendicând necesitatea unei educații genetice, în acord cu treptele de vârstă, prin stimularea interesului prin activități ludice. Este unul dintre primii pedagogi care atrag atenția asupra importanței politeției. Într-un secol încă deficitar din acest punct de vedere, Erasmus a intuit că politețea are o componentă morală, dincolo de aspectul simplei convenții, iar încorporarea regulilor bunei purtări reprezintă un exercițiu moral indispensabil formării personalității. De asemenea, el pledează pentru educația femeii în spiritul politeții și al bunelor moravuri. În *„Educarea principelui creștin”*, Erasmus expune o serie de principii educative cu privire la educația arhiducelui Carol, viitorul Carol Quintul, reguli referitoare la direcțiile de formare a viitorului conducător. Contrar principiilor lui Machiavelli, Erasmus pledează nu numai pentru o educație fizică și militară, ci și pentru formarea intelectuală și morală cu scopul de a putea face față sarcinilor viitoare. Principele trebuie să servească intereselor celorlalți, să-și părăsească propriul egoism și să fie un om al păcii și bunei înțelegeri. În lucrarea *„Elogiul nebuniei”*, Erasmus critică învățământul timpului său, școlile fiind percepute ca adevărate închisori spirituale. „Veșnic hămesiți de foame și soioși, îmbătrânesc în mijlocul unei turme de copii, în școlile acelea, ba, mai bine zis, locuri de tristețe, în pușcăriile lor și în acele odăi de tortură, asurziți de strigăte și sufocați de duhoare și murdărie... Ei se cred cei mai merituoși oameni de pe pământ. Ce încântați sunt ei de ei înșiși, când cu chipul și cu glasul lor amenințător bagă spaimă în ceata speriată de copii pe care, după bunul lor plac, îi snopesc în băți cu nuiiele, bețe, vergi” (Erasmus, 1959, p. 77). Educația scolastică, bazată pe reproducere mecanică, nu este pe placul marelui umanist. „Imitația este o sclavie a inteligenței, care degenerează adesea în iluzionare, în îngustime de spirit și în minciună.

Imitația servilă falsifică pur și simplu caracterul, în timp ce libera dezvoltare a individualității îl redresează, îl dezvoltă, îl fortifică și îl înobilează” (Paroz, 1883, p. 99). Erasmus insistă asupra ideii binefacerii culturii pentru formarea omului. Cultura nu este totuna cu erudiția, ci reprezintă un proces de umanizare a pornirilor instinctuale. După el, rădăcina tuturor virtuților rezidă în formarea prin educație.

François Rabelais (1494-1553)

Pedagogia implicită a lui Rabelais secondează critica socioculturală pe care o realizează și se ridică împotriva educației sterile, de tip scolastic. Cum sesiza Ioan Găvănescul, în *„Istoria a pedagogiei”* (1907, p. 138), „glumețul scriitor francez ni se înfățișează ca un bazar de tot ce e mai bun și de tot ce e mai rău în materie de știință a educației”. Având în minte principiile umaniste, Rabelais scoate în evidență racilele didactice pe care se baza învățământul în colegiul parizian Montaigu, instituție emblematică pentru pedantismul și artificialitatea educației vremii. El întrevede viitorul educației pentru științe, în special pentru științele naturii; supune spiritul nu la laborioase subtilități, la artificii complicate ale paradigmei scolastice, ci la eforturile grele de confruntare cu realitatea în vederea asigurării unei înfloriri și răspândiri fecunde a sufletului omenesc. Rabelais scoate în evidență diferența notabilă dintre educația scolastică și cea nouă, de tip umanist, comparând educația primită de Gargantua de la un oarecare preceptor teolog cu cea administrată lui Eudemon de către noul tip de dascăl - Ponocrates. Gargantua ajunsese doar la performanța de a recita pe de rost idei, cărți, fără a pătrunde în esența celor învățate și fără a avea capacitatea de a reflecta asupra ideilor asimilate. Eudemon, în schimb, devenise instruit cu adevărat, elegant în exprimare și disciplinat.

Rabelais personifică prin cei doi școlari două metode didactice opuse, una bazată pe exerciții mecanice, de memorare și pe despiritualizare și alta bazată pe libertate, pe deschidere și franchețe în gândire și exprimare. Pentru a schimba cursul formării sale, Gargantua este dat și el pe mâna preceptorului umanist, însă elevul nu manifestă receptivitate imediat, ci se acomodează oarecum greu la noile principii educative întrucât, argumentează Rabelais, „natura nu suferă prefaceri subite fără de-mpotrivire mare” (1962, p. 149). El se încrede în puterea educației de a-l ridica pe om, dar arată că orientarea primă în formare este de mare importanță. Primul gest al noului profesor rezidă în „dezvățarea” lui Pantagruel de „iarba nebuniilor”, de încorsetările spirituale. Vechiul sistem de învățământ trebuia anihilat și înlocuit cu unul nou.

Juan Luis Vives (1492-1540)

Pentru Vives, izvorul cunoașterii se găsește nu în manualele de filosofie scolastică, nici în interminabilele controverse dialectice pline de subtilități și de futilități ale Universității din Paris, ci la marii autori greci și romani. Cunoașterea se stratifică de-a lungul timpului și trebuie să se privească înapoi, revenind la sursele prime, purtătoare de comori ascunse, în cadrul culturii clasice latine îi apreciază în mod deosebit pe oratori, pentru care cuvântarea nu este un joc literar gratuit, nici o elucubrație teoretică; discursul lor are o funcțiune publică, este menit să convingă masele, să regleze treburile financiare; este o ipostază a cuvântului acțiune, care imprimă formă existenței personale și sociale. Omul public fără știința cuvântului este condamnat la eșec, de unde interesul mare al lui Vives pentru Cicero, pe care îl comentează pe multe pagini.

Conformitatea cu legile naturii pare a fi crezul său pedagogic. Rezultatul educației rezidă în ceea ce rămâne în om după ce aceasta a fost exercitată, mai precis ceea ce elevul demonstrează că a achiziționat prin comportamentele și faptele sale. Forța educației constă în stimularea acelor potente care există în om, care pot deveni realitate sau se pot pierde.

Idealul educativ este de esență religioasă. Educatorul va sădi în copil germele religiozității, căci fără puterea lui Dumnezeu - crede Vives - nimic nu se poate face. Omul este creat pentru a participa la natura divină, și nu pentru a se deda plăcerilor sau speculațiilor ieftine. Pietatea și supunerea față de divinitate sunt căi pentru a ajunge spre perfecțiunea omului și singurele condiții necesare. Dar iubirea și adorarea lui Dumnezeu nu înseamnă contemplație mistică, ci activitate și mobilizare conștientă pentru a atinge acest scop. Ne apropiem de divinitate când acționăm într-un mod plăcut și cerut de ea. Iubirea pe care divinitatea ne-o pretinde trebuie să se reverse, mai întâi, asupra aproapelui. Educația religioasă predetermină la Vives educația morală și pe cea civică.

Educația în familie, continuată chiar dacă se începe frecventarea școlilor publice, este preferată sistemului de internat al școlilor mănăstirești. Școlile de stat trebuie să fie astfel concepute încât să-și găsească locul aici și copiii nevoiași. În fiecare sat ar fi necesară o școală elementară, iar în fiecare provincie s-ar fi înființat o academie.

O atenție deosebită trebuie acordată recrutării și formării dascălilor. Ar fi de preferat, după Vives, să avem mai puțini profesori decât mulți și cu defecte. În opinia sa, copiii nu pot fi lăsați pe mâna unor nepricepuți: profesorul va poseda o cultură bogată, va dovedi dragoste și atașament față de tineri, va comunica și va accesibiliza cât mai mult cunoștințele dobândite, va învăța permanent. El trebuie să posede capacitatea și dexteritatea predării, dar și un comportament moral ireproșabil. Vives abordează, printre primii în istoria pedagogiei, chestiunea influenței pe care o poate avea profesorul asupra performanțelor elevilor (Martin Ibăneș, 1994, p. 783). Subliniază ideea că, o dată elevul orientat spre o anumită activitate, tatăl acestuia, precum și dascălul trebuie să încurajeze speranțele cele mai înalte. Ei trebuie să se încreadă în progresele copiilor pe planul cunoașterii și al comportamentului. Se ipostaziază aici una dintre trăsăturile Renașterii, și anume încrederea în forțele omului de a se perfecționa. Profesorul trebuie să recunoască tendințele bune și rele, trăsăturile pozitive pentru a le încuraja și cele negative pentru a le schimba. Este important ca elevul să se simtă apreciat și evaluat.

Activitățile ludice vor fi mijloace eficiente de a forma și instrui. Vives admite că este necesară și prezența în școală a unor bătrâni experimentați, pentru ca întregul suflet să fie format. El cere ca localul școlii să fie plasat la distanță de locuri zgomotoase, dacă s-ar putea pe malul mării, în vecinătatea „negustorilor cumsecade”. Vives consideră că jocul poate fi și un prilej de a cunoaște natura intimă și înclinațiile originare ale ființei umane. Educația se va face într-o atmosferă destinsă, prin apelul la istorioare, glume, prin evitarea constrângerilor și atitudinilor inhibitoare.

În ceea ce privește conținutul educațional, Vives avertizează asupra importanței selecției raționale a cunoștințelor, astfel încât acestea să-și dovedească utilitatea. Spre deosebire de învățământul tradițional, prevalent speculativ, el insistă pe promovarea unor discipline cu o accentuată dimensiune practică. Timpul alocat studiilor nu va fi egal pentru toți. Egalizarea și standardizarea condițiilor de timp nu corespunde nevoilor diferite ale școlarilor. Din momentul în care intră în școală, elevul va fi ținut sub observație, pentru a i se surprinde adevăratele înclinații. Instrucția va începe cu studiul limbilor, mai întâi al limbii materne, iar apoi al limbii străine. Spre deosebire de Erasmus, care pretindea studierea latinei la început, Vives este de părere că mai trebuincioasă este limba maternă și chiar dialectul comunității. Pe la 15 ani sunt introduse științele pe baza metodei intuitive. Activitatea practică este considerată o modalitate de încorporare și aplicare a celor învățate.

Pentru prima dată în istoria pedagogiei, se amintește despre orientarea școlară a elevilor pentru accesul la o anumită meserie.

Michel de Montaigne (1533-1592)

Problematica educației este înfățișată de marele om de cultură în primul volum de *Eseuri*, mai precis în capitolele XXV, „Despre înfumurarea dascălicească”, și XXVI, „Despre creșterea copiilor”. Facem precizarea că filosoful francez a folosit printre primii termenul modern de *educație*, în locul altora mai vechi, mai inadecvați și mai ambigui (se utilizaseră mai ales noțiunile de *institutio* și *nourriture*). Pedagogia sa este cea a unui fin moralist, a unui om format în cultul lecturilor și al experienței vieții, dând dovadă de „gândire complexă în avântul ei, jucând cu plăcere simultan pe mai multe registre, bogat și nuanțat în formă, dar destul de simplu în conținut” (Debesse, Mialaret, 1971, p. 255). El crede că educația joacă un rol hotărâtor în viața omului, dar este conștient de dificultățile pe care le comportă punerea ei în practică. Fără a aluneca într-un optimism exagerat, consideră că buna educare poate ajuta și întări înclinațiile pe care omul le moștenește de la natură, dar care nu pot fi schimbate sau învinse din temelii. Educația nu poate „să facă pe orb să vadă”, ci călăuzește pe calea cea bună o însușire care există deja într-o anumită măsură. Ca și alți umaniști ai vremii, critică învățarea mecanică și aspectele cantitative ale asimilării, fără a se avea grijă de calitatea celor învățate. Este un adversar înverșunat al pedantismului și al formalismului scolastic, ironizând caustic exagerările și deformările educației medievale. Idealul educativ este cuprins în noțiunea de *gentilom*, de personalitate armonioasă trupească și sufletească, dornică de a cunoaște și a respecta adevărul, de a se supune normelor bune purtări față de superiori. Vocația trebuie să orienteze traseul formativ al copilului. Ceea ce întreprinde individul trebuie să realizeze cu plăcere și în concordanță cu înclinațiile originare. E nevoie de un om cu judecată, care prelucrează și reflectează asupra a ceea ce primește. Benefică pentru cel care învață cum este multilateralitatea cunoașterii, ci multilateralitatea putinței și posibilității de a cunoaște sau întreprinde. A avea o opinie proprie despre ceea ce se asimilează este mult mai important decât a mima ideile altora. Interogația proprie reprezintă semnul cel mai evident al faptului că spiritul este viu și lucrează. Nu contează cât știm, ci ceea ce putem face cu ceea ce știm. *in locul unui cap plin de cunoștințe este de preferat, după Montaigne, o minte bine sistematizată*. Cultivarea spiritului se va face astfel încât să predomine prelucrarea a ceea ce se primește, înainte ca ceva să devină proprietatea subiectului, așa cum mierea este prelucrată din polenul pe care albinele îl adună de la multitudinea de flori. Cunoașterea acumulată trebuie să devină acțiune, potențialitate de a acapara mai mult și de a valorifica la maximum ceea ce individul află mai departe. Nu învățătura are greutate, ci folosul acestei învățături. Totuși, cum remarcă Emile Durkheim (1972, p. 199), Montaigne „nu înțelege că știința reprezintă nu numai un tezaur de cunoștințe acumulate, ci și metode de a gândi, pe care nu le putem învăța în altă parte; și că, prin urmare, inițiind spiritul copilului în știință, nu-l împodobim numai, ci îl și formăm”. Se pare că Montaigne a renunțat prea ușor la studiul științelor, condamându-le pentru aportul lor în ceea ce privește „conținutul” capului.

Thomas Morus (1478-1535)

Filosofia educativă a lui Morus are la bază lecturile sale, ca și observarea atentă a vieții sociale și politice a vremii. A crezut cu putere că omul este capabil de înnobilare, de depășire a capacităților, de trăire în preajma artelor și filosofiei, de cultivare a interesului pentru progresele științei. Utopia pe care a compus-o reprezintă o satiră politică și, totodată, o poveste alegorică. Pentru stabilirea noii ordini, educația va deține un rol primordial. Educația profesională este vizată cu precădere. Munca agricolă este prescrisă ambelor sexe. Studiile clasice sunt oarecum neglijate (filosofia, logica, greaca). Educația intelectului se realizează, îndeosebi, după îndeplinirea „planului” de muncă, în timpul rămas la dispoziție. Utopienii se consideră oameni cultivați, care stăpânesc toate artele și științele vremii lor. Educația se realizează în limba maternă, pentru toți copiii, și este corelată cu activitățile concrete ce urmează a fi desfășurate de către fiecare în parte. Sunt delimitate o serie de etape ale educației: până la 5 ani, educația se face în familie; urmează educația socială, până la 14 ani, prin însușirea normelor de bună conviețuire. Se va inculpa elevilor disprețul față de podoabe și avuție, în favoarea cumpătății și bunelor moravuri. Capitolul intitulat „*Despre arte și meserii*”, din lucrarea *Utopia*, descrie amănunțit felul cum trebuie realizat învățământul. După Morus, educația este obligatorie și generală pentru toți copiii. Cunoștințele „teoretice” sunt date de bătrânii învățați, iar cele de ordin practic se însușesc prin acțiune, în circumstanțele inițierii în anumite meserii (zidărie, fierărie, dulgherie, țesut, agricultură etc). Copiii vor tinde să preia meseria propriilor părinți, acest principiu stând în firea lucrurilor. Fetele se bucură de același tratament ca și băieții. Copiilor mai dotați din punct de vedere intelectual li se rezervă o instrucție deosebită. În urma unor voturi secrete, aceștia sunt selectați, scutiți de munci fizice și sunt orientați spre aprofundarea

studiilor. Există posibilitatea trecerii copiilor din grupa „muncitorilor” în cea a „învățaților” (viitori preoți, diplomați, conducători), aptitudinile și rezultatele fiind hotărâtoare în acest sens.

Educația este administrată și adulților, după orele de muncă, în vederea îmbogățirii minții și luminării sufletului lor. Îmbinarea dintre munca fizică și cea spirituală contribuie la dezvoltarea armonioasă - scop prioritar al educației utopianilor.

Tommaso Campanella (1568-1639)

Lucrarea sa principală prezintă o societate ideală, localizată undeva într-o insulă în Oceanul Indian. Ca și Morus, Campanella trasează caracteristicile și principiile de funcționare ale unei lumi utopice. Lucrarea este realizată sub forma unui dialog între un marinăr genovez și un membru al unui ordin călugăresc. În noua societate domnește proprietatea în comun a bunurilor, atât munca fizică, cât și cea intelectuală fiind o onoare pentru fiecare. Solarienii muncesc fiecare potrivit puterii individuale și primesc de la societate cât au nevoie. În societatea construită nu există bani, marfă, relații comerciale sau financiare și nici chiar salariul. Organizarea socială și conducerea statului sunt bazate pe principii democratice, Conducătorul (numit *Soarele* sau *Metafizicianul*) fiind ajutat de sfetnici specializați numiți *Putere*, *înțelepciune* și *Dragoste* (*Pop*, *Sin* și *Mor*). Conducătorul, ca și ceilalți demnitari sunt aleși după criterii etice și intelectuale, dar și în funcție de capacitatea de organizare și de conducere. Fiii Soarelui trăiesc mai aproape de natură, pe care trebuie s-o cunoască, supunându-se legilor ei.

Din punct de vedere filosofic, Campanella este exponentul punctului de vedere empirist, potrivit căruia putem cunoaște realitatea prin intermediul simțurilor. Nu putem ajunge la rațiune dacă anterior realitatea nu a fost trecută prin simțuri, acestea fiind considerate adevărate porți prin care pătrund în conștiință informații despre lume. Chiar dacă avem dubii despre realitate, prin senzații se certifică o realitate de nezdruncat: existența eului care se îndoiește sau nu de pregnanța lumii reale.

Bazele generale ale pedagogiei – Jan Amos Comenius

Secolul XVII începe numărarea Timpului Nou. Un mare eveniment a fost războiul de 30 ani (1618-1648) începutul de către catolici și protestanți care avea la bază motive social-politice puternice.

Războiul de 30 ani a influențat mult viața social-politică și economică a multor țări din Europa. Se consolida școala latină, care avea în diverse țări diverse numiri (gimnaziu în Germania, colegiu în Franța, școli gramaticale în Anglia). Toate aceste școli pretindeau ca însușirea cunoștințelor umanitare și reale să se facă prin intermediul studierii moștenirii literare antice, îndeosebi moștenirea romană. De aici și faptul, că în aceste școli se studia profund limba latină. Studiarea limbii latine era primitivă ca mijloc de formare la elevi a vorbirii conștiente. A apărut gramatica limbii latine și gramatica limbii materne. În școli de tip superior se introducea studiarea limbii materne și limbii franceze (limbă de talie internațională pe atunci).

În conținutul învățământului de tip superior se introduceau așa discipline laice ca matematica, istoria, științele naturii, astronomia, geografia. Însă secția disciplinelor o făcea conducătorul instituției.

Un fenomen specific pentru organizarea învățământului în sec.XVII a fost răspândirea așa ziselor academii ale cavalerilor sau a nobilimii formate în cnezatele germane. Nobilimea se străduia să se izoleze de alte păături sociale și nu voia ca copii de nobili să învețe alături de copiii din alte păături sociale. În cele academii se învățau limbile franceză, italiană sau spaniolă, mai târziu și limba engleză, se învăța istoria generală, istoria dreptului, morala, logica, se studiau cursuri practice de matematică și mecanică. De asemenea cavalerii însușeau cele 7 virtuți: călăritul, scrima, înotul, dansul, aruncarea suliței, compunerea versurilor, șahul.

În anii războiului (30 ani) au fost distruse multe școli populare. Însă acești ani au pus bază și unor idei pedagogice importante. Trebuie să menționăm în acest context ideile pedagogului german Ratke (1571-1635) cunoscut în lume sub numele latin Ratihii. S-a născut nu departe de Hamburg, a absolvit gimnaziul, a făcut studiile la universitatea luterană din Rostoc, studiind teologia și filozofia. L-au interesat mai mult însă metodele de instruire în legătură cu studiarea limbilor străine. Studiind metodele instruirii ajunge la concluzia despre necesitatea dezvoltării didacticii.

În 1612 în Francfurt-pe Main Ratke s-a adresat congresului cnezatului german cu un mesaj, în care a expus unele idei despre reforma școlii și unele probleme ale vieții politice și religioase a Germaniei. În mesaj au fost menționate trei probleme mari: reforma instruirii limbii străine în școală; reforma învățământului; reforma vieții religioase și politice din țară. Ratke insista ca în școală să se acorde o atenție deosebită limbii materne. Ea să fie baza instruirii. Limbile străine să fie studiate după ce copiii vor cunoaște la perfecție limba maternă. Ratke a propus metodică predării limbii materne (să se învețe concomitent cititul și scrisul).

Ratke propunea ca școala germană să devină școala limbii materne. De asemenea a înaintat o idee foarte actuală pentru zilele noastre-ideea colaborării școlii cu comunitatea. Ideile lui Ratke nu au fost primite cu bunăvoință mai ales de către pătura socială a burghezilor. Cea mai importantă idee a lui Ratke este ideea despre **principiile didactice generale**:

- ✚ instruirea să se realizeze în corespundență cu natura;
- ✚ instruirea să fie continuă;
- ✚ în instruire trebuie să aplici repetarea instruirea primară să se facă în limba maternă;
- ✚ instruirea să se facă fără constrângere;
- ✚ copilul să învețe ceea ce înțelege.

Am menționat ideile lui Ratke care în continuare ele au fost dezvăluite de către Comenius.

Începând cu sec.XV în unele țări ale Europei este răspândită o mișcare religioasă protestantă care se ridică la luptă împotriva bisericii catolice și a disciplinei feudale. Foarte puternică este mișcarea husistă, răspândită până în Cehia. Mișcarea susținută era de eliberare națională și înainta următoarele cerințe: egalitatea tuturor cetățenilor; instruirea copiilor în limba maternă; recunoașterea drepturilor egale a femeilor și bărbaților; fondarea culturii naționale. În mișcarea husistă un loc deosebit îl ocupa comunitatea fraților cehi. Toți membrii comunității învățau să citească și să scrie în limba maternă, din copilărie însușeau munca agricolă și meseriile.

Comenius s-a născut și a trăit în comunitatea fraților cehi. (Moravia de Sud, localitatea Nivnița). A făcut studiile în școala limbii latine la vârsta de 16 ani, ceea ce i-a dat posibilitatea să analizeze neajunsurile școlii de atunci. În legătură cu aceasta îl preocupă problema organizării lucrului școlii. A învățat la două universități din Germania și la instituția în Cehia și-a început activitatea pedagogică. În timpul războiului de 30 ani pribește în Lešno (Polonia) unde lucrează 28 ani. Scrie lucrările: “Școala maternă”, “Didactica Magna”, “Ușa deschisă pentru studierea limbilor”, “Lumea copiilor percepută prin simțuri și tablouri”. Toate ideile lui Comenius expuse în lucrările nominalizate și în multe altele au la bază pansofia-înțelepciunea generală, care în viziunea lui arată necesitatea cunoașterii tuturor lucrurilor existente în lume. Pansofia în viziunea lui Comenius reprezintă reflectarea lumii înconjurătoare reale în conștiința omului. În continuare vom puncta acele idei expuse de către Comenius, care stau la baza formării pedagogiei ca știință:

În lucrarea “Școala pansofică” Comenius declară *principiul educației conform naturii: omul este macrocosmos în microcosmos*, omul este o parte a naturii. De aici reiese că, dacă natura se dezvoltă în baza anumitor legi (principii), atunci și omul-parte a naturii se dezvoltă conform anumitor principii. Astfel Comenius introduce conceptul de principiu în pedagogie.

În aceeași lucrare Comenius menționează că este necesar de creat un Centru, în care vor fi adunate toate ideile despre educație pentru a le sistematiza, aprofunda. Este evident faptul că Comenius are în vedere formarea unei științe, care va studia educația. Comenius menționa că obiectul educației trebuie să fie omul. Comenius a determinat scopul educației într-o formă de compromis: fiecare om trebuie să fie pregătit pentru existența în viața de după moarte, dar în forma lui pământească el trebuie să cerceteze tot ce-l înconjoară. Omul are dreptul de a înțelege cum sunt constituite toate lucrurile. Comenius menționează cerințele față de om:

1. să cunoască toate lucrurile;
2. să fie stăpân pe toate lucrurile și pe sine;
3. să creadă în Dumnezeu. Astfel Comenius formulează trei obiective importante ale educației:
 - a) educația intelectuală;
 - b) educația morală;
 - c) educația religioasă.

Comenius elaborează **principiile didactice**:

- ✚ continuității și sistematizării;
- ✚ intuitivității sau regula de aur a didacticii;
- ✚ accesibilității;
- ✚ caracterul conștient și activ al instruirii.

Ideea lui Comenius despre educație conform naturii prevede un al doilea aspect important - luarea în vedere a “naturii” copilului (particularitățile de vârstă și individuale). În “Didactica Magna” această idee este dezvoltată. Comenius scrie despre *patru anotimpuri ale naturii*, cărora le corespund *patru perioade de vârstă*:

- ✚ Primăvara – primăvara vieții (0-6 ani)
- ✚ Vara – vara vieții (6-12 ani)
- ✚ Toamna – toamna vieții (12-18 ani)

Iarna – iarna vieții (18-24 ani)

Describe fiecare anotimp și analogic fiecare vârstă.

În strânsă legătură cu această idee este ideea despre sistemul de învățământ propus de către Comenius în “Didactica Magna”.

Prima treaptă din sistem este *școala maternă* (0-6 ani) – educarea copilului în familie de către mamă. Următoarea treaptă este *școala limbii materne* (6-12 ani) pentru băieți și fete, indiferent de apartenența socială. Această școală, în viziunea lui Comenius trebuie să pună bazele formării concepției despre lume la copii. Cunoștințe sistematizate: aritmetică, geografie, istorie, bazele economice, meseriile, elemente politice, educația religioasă. Ideea foarte actuală pentru zilele noastre.

Treapta a treia – *gimnaziul sau școala latină* (12-18 ani) prevăzută pentru cei care au aptitudini speciale, care au demonstrat capacități deosebite în școala limbii materne. Propune să se învețe limba latină, matematica, fizica, științele naturii, etica, istoria, limbi străine.

Treapta a patra – *academia* (18-24 ani). Instituție superioară de învățământ pentru tinerii dotați, care s-au evidențiat în școala latină.

Comenius a elaborat o sistemă didactică originală de învățământ, numită sistemă de învățământ pe clase și lecții. Analizând ideile elaborate de către Comenius vom menționa că, datorită marelui pedagog a fost fundamentată pedagogia ca știință cu obiectul de studiu-educația. De asemenea, Comenius a elaborat bazele generale ale științei-pedagogia, care sunt fundamentele necesare pentru dezvoltarea de mai departe a teoriei educației și teoriei instruirii ca părți componente ale pedagogiei.

Bibliografie:

Stupacenco, L. *Pedagogie (I). Bazele generale ale pedagogiei*, Bălți, 2006.